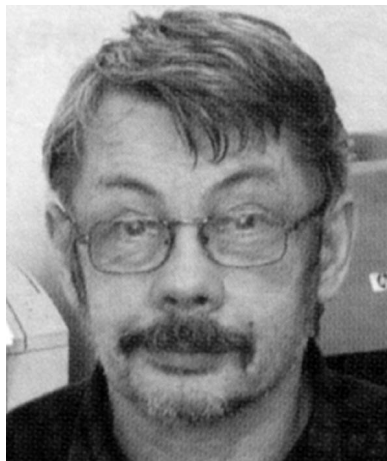

Lugesin eile artiklit...

(vastus Jan Kausile, igati intelligentsele kirjanikule)

T o o m a s R a u d a m

Kirjanik

„Lugesin eile artiklit, kus üks igati intelligentne kirjanik püstitas hüpoteesi, et rünnakud tema loomingu või seisukohade vastu võivad olla ühtlasi rünnakuks eesti kirjanduse ja eetiliste väärtuste vastu. See on objektivisatsioon.**”

Nii räägib oma artiklis „Kunstniku vastutus” (Haridus 2008, 5–6) Jan Kaus. Kuna kahe tärniga tähistatakse mind, olen sunnitud sõna võtma. Esiteks, mingit hüpoteesi pole ma püstitanud, selleks pidanuks ma kirjutama pikema käsitluse, eritlema ainek, otsima oma väidetele tõestust jne. Kuna tegu oli vestlusringiga, mille teine osaline oli Aarne Ruben, siis polnud see eesmärgiks. Tegelikult puudutas meie artikkel „Kas Eestis on vaja eetikat” (Õpetajate Leht, 18.04.2008) samu asju, mis Kauski. Ka meie sooviksime, et „Kunstipraktikate valdkond (või selle sees) võiks olla kindlus, kuhu üha teravamaid hambaid ja verisemaid igemeid välgutaval pealiskaudsusel ei lasta tungida” (lk 6). Julgeme isegi loota enam – et otsene pahahtlikkus kaoks ka ühiskonnast.

Nüüd siis teiseks: ma olen tõesti piisavalt intelligentne, et mitte pidada iga minu kohta käivat kriitilist sõnavõttu rünnakuks (eesti) kirjanduse või eetika vastu. Teen seda vaid siis, „... kui olen kindel, et solvaja pole solvanud mind, vaid

kogu ühiskonda, minu eriala (kirjandust) või siis hüvelise heaolu üldtunnustatud norme...” Millegipärast tsiteerib Kaus seda kohta meie vestluses, nagu tõestaks see minu subjektiivse sallimatuse „objektiviseerimist”, mis ei saa kuidagi nii olla, kuna kasutatud lauses on loetletud tingimused, mil pean vajalikuks sõna võtta. Pealegi oli meie vestluses juttu vaid ühest juhusest, kus piir sündsa ja ebasündsa vahel oli ületatud. Veel kord: ma ei luba kellelgi solvata oma kadunud isa! Ja kui ma solvaja luuletusi sestpeale ei loe, on see mu enda asi, mida teistele soovitada oleks rumal.

Näiteks selle kohta, kuidas looming tuleb lahutada loojast, toob Kaus iseenda ja Priimäe, kes polevat talle inimesena sümpaatne, kuid kelle luulekogu ta suurima huviga luges. Mina seevastu ei tunne oma solvajat isiklikult üldse, tean teda vaid selle järgi, mida ta on öelnud/kirjutanud, ja see pole valdavas osas mitte ainult mulle subjektiivselt vastuvõetamatu, vaid ka üldisemas mõttes eetiliselt väär. Huvitav oleks teada, mida ütleks Kaus neile Heideggeri tekstide analüüsijatele, kes ei suuda ega taha unustada seda, mida suur filosoof oma eluajal Hitlerit ja natsionaalsotsialismi ülistades (ja selle eest hiljem mitte vabandust paludes) tegi? Kas soovitaks neid maha rahuneda ja „unustada”? Nancy? Agamben? Võrdlus on kauge ja kange, kuid mingil määral ta siiski mind ja mu suhtumisi selgitab. Muidugi, ikka ja alati jääme alla keelele, mis klaarub vaid välja ütlemisel või sisse kirjutamisel ja see käib, usun, nii minu kui ka Kausi kohta.

Selle, millal oleks õige aeg reageerida (röökida, karjuda), võib nii ühiskonna kui ka kirjanduse puhul sõnastada üheselt: siis kui ei arvestata tervikut, vaid eraldatakse sellest mingi kitsas segment ning puhutakse see suureks, ainumääravaks. Kirjanduse puhul toimib selline

määrang siis, kui näiteks kuulutatakse mingi kirjandusvoolu või suundumuse surma. Või kui öeldakse: „Höö, kuule, miks eesti kirjanikud eesti rahvale ei kirjuta, kule...” (lk 5) Tsiteerin siinkohal sihilikult Kausi ennast. Paraku on (kirjanduse, inimese) madaldamine ja ühiskond, kus me elame, omavahel lahutamatu seotud. Ja seda mitte meil, vaid kõikjal. Selles see häda suuresti ongi, et globaalsetele probleemidele on raske lokaalselt lahendusi leida. Kui mitte võimatu.

Ühiskonnas on selliseid valuläve ületamise kohti rohkemgi. Minu jaoks oli see monumendi teisaldamine Tõnismäelt, mispuhul toimus täpselt samasugune apelleerimine massiteadvusele ja sellega manipuleerimine. Olen kindel, et nii need, kes seal mäslesid, kui ka need, kellest said sündmusjärgselt „puhtad” eestlased, on olemuslikud samad, kes kuulujuttude järgi kogu moodsa kunsti purkisitumiseks kuulutatavad.

Minu arvates on iga eneseväljendus objektivisatsioon ning kui rääkija/kirjutaja poleks kindel, et see, mida ta ütleb või kirjutab, on (objektiivne) tõde, siis ta seda ka ei teeks, psühholoogiliseltki on see võimatu. Ka Kausi artikkel pole muud kui oma mõtete objektiviseerimine keeles, mille võimalikku üldisemat kehtivust, seaduseks või reegliks saamist ta iga hinna eest vältida püüab. Minu arvates on absurdne oma teadmisi ja veendumisi serveerida pelgalt „oma arvamusena”. Rääkides kunstniku vastutusest, ei saa rääkida „vaid iseendast” (lk 6). Sellel pole mingit mõtet. Ja mis selles küll halba on, kui püüan oma arvamusit esitada kui üldkasulikke ja järgimist väärivaid? Mõistagi mitte pimesi.

Hirm üldistuste ees on väga levinud, neid kardab ka Kaus, nimetades enda leiutatud objektivisatsiooni-terminit „roh-makaks”. Ka mina ei usu, et suur narratiiv mingis äratuntavas vormis veel